

MATERIÁLY / MATERIALS

Případy hanobení republiky a urážka prezidenta na Hlučínsku mezi lety 1923–1938 v agendě Krajského soudu v Opavě¹

Aneta Kociánová

DOI 10.69108/slsb.2025.2.04

Aneta Kociánová: Cases of Defamation of Republic and President in Hlučín Region 1923–1938 in Agenda of Regional Court in Opava

This paper focuses on cases of application of the Law on the Protection of the Republic with a focus on the Hlučín region in 1923–1938. The introductory part describes the related legislation from the times of the Habsburg monarchy, which was adopted by the newly established Czechoslovak Republic, although some paragraphs dealing with the protection of the emperor and his family lost their significance. It then describes the circumstances that led to the approval of the Law on the Protection of the Republic and provides a brief analysis of several of its most important sections. The main part of the work describes selected criminal offenses committed in the Hlučín region against sections punishing insulting the President (Section 11) and disturbing the peace and defaming the Republic (Section 14).

Key Words: Hlučín region; Law on the Protection of the Republic; Criminal Offences; Offence of President; Defamation of Republic

Hlučínsko patřilo od středověku k českým zemím jako součást Opavského knížectví, a to až do roku 1742, kdy připadlo Pruskému království. Na dlouhých 178 let se obyvatelé regionu, označovaní jako Moravci, stali příslušníky sousedního státu, ve kterém tvořili svébytnou skupinu lišící se jazykem, římskokatolickou náboženskou příslušností i kulturou. Pruský stát usiloval s ohledem na začlenění obyvatel Hlučínska nejen o administrativní a politické začlenění oblasti, snažil se též o jazykovou nivelizaci. Hlučičané svou původní řeč, moravštinu, používali posléze jen doma a v kostele. Především však byla v obyvatelích pěstována loajalita vůči vlasti i panovníkovi, takže s vědomím všech specifik se v průběhu několika generací z obyvatel Hlučínska stali plnohodnotní němečtí občané.²

I přes většinový odpor obyvatel bylo Hlučínsko po první světové válce připojeno k ČSR. Situace v regionu byla z hlediska náboženského, ekonomického, politického i národnostního napjatá. Na školách došlo k zavedení českého jazyka jako vyučovacího,

1 Tato studie vznikla jako výstup projektu studentské grantové soutěže reg. č. SGS08/FF/2022 Československá společnost v první polovině 20. století, řešené v roce 2022 na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.

2 V současné době nazýváme Hlučínskem oblast na severovýchodě České republiky v historické zemi Slezsko o rozloze 316 km², jejíž hranice tvoří řeky Opava a Odra a státní hranice s Polskem. Na území Hlučínska se nachází 38 obcí a přirozeným centrem je město Hlučín. Pojem Hlučínsko se v souvislosti s výše zmíněným územím začal užívat až od roku 1920, kdy byla tato oblast připojena k nově vzniklému Československu. Blíže viz Dan GAWRECKI a kol., *Dějiny Českého Slezska 1740–2000*, Opava 2003, s. 49–52; Vilém PLAČEK, *Prajáci, aneb K osudům Hlučínska 1742–1960*, Háj ve Slezsku 2000; Jiří NEMINÁŘ (ed.), *Kdo jsou lidé na Hlučínsku?* Hlučín 2017.

což bylo po tolika letech německého vyučování velkým problémem, při sčítání lidu byla deklarovaná německá národnost úředně „opravována“ a ani prvních parlamentních voleb v nové republice v dubnu 1920 se populace Hlučínska neúčastnila.³ Ve všech prvorepublikových komunálních i celostátních volbách uspěly na Hlučínsku německé politické strany. Ve 20. letech šlo především o stranu křesťansko-sociální, později došlo k příklonu k nacionalistickým stranám. Dalším podstatným problémem se stala nezaměstnanost, protože odtržením od Německa přišla nemalá část lidí o zaměstnání.⁴ Situace eskalovala během Velké hospodářské krize a následná 30. léta se nesla ve znamení vzestupu nacismu, který na Hlučínsko proudil z Německa a ovlivňoval mentalitu obyvatel. Hlučínsko bylo k Německu zpátky připojeno na podzim roku 1938 po podpisu Mnichovské dohody a až do roku 1945 bylo součástí Německa.⁵

V kontextu výše uvedeného je nanejvýš zajímavé položit si otázku, jakým způsobem byl na Hlučínsku uplatňován nejdůležitější zákon meziválečného období, který měl chránit Československou republiku a její vůdčí představitele – Zákon na ochranu republiky z roku 1923. Nejprve se krátce zaměříme na zrod této legislativní normy, abychom ve druhé části studie sledovali, jak byl tento zákon aplikován v oblasti znovu připojeného Hlučínska.

Zákon na ochranu republiky a jeho geneze

Jakkoliv se moderní názory na ochranu státu i jeho nejvyšších představitelů rodí pod vlivem osvícenství již v 18. století, pro pozdější vývoj je podstatná legislativa 19. století. Dne 27. května 1852 byl v Rakousku vydán základní pilíř trestního práva pro monarchii a později také pro Československo, trestní zákon číslo 117/1852 O zločinech, přečinech a přestupcích. Šlo o novelu zákona z roku 1803 O zločinech a těžkých policejních přestupcích, od kterého se v mnohém lišil. Na rozdíl od jeho předchůdce rozlišoval nový zákon, jak je z názvu patrné, nikoli jen zločiny a přestupky, ale i přečiny. Důležitým momentem výše zmíněného zákona bylo to, že poskytoval ochranu státu, jeho orgánům, ale také panovníkovi. Podstatná byla v zákoníku hlava sedmá, která pojednávala o zločinech velezrady, uražení Veličenstva a údu domu císařského a rušení veřejného pokoje ve znění § 58–69. Útok na život císaře se trestal jako velezrada podle § 58–59 smrtí. Zločiny urážky císaře byly rakouským trestním zákoníkem postihovány podle paragrafu 63, který navazuje na paragraf 58 tr. z. o velezradě a konstatuje: „*Kdo poruší úctu k císaři, nechť se tak stane osobní urážkou, pronešenou veřejně nebo před více lidmi, haněním, rouháním nebo posmíváním, díly tiskovými, sdělováním nebo rozšiřováním vyobrazení nebo spisů, dopouští se zločinu uražení Veličenstva a budiž potrestán těžkým žalářem od jednoho až*

3 Pavel KLADIWA, *Smyslením Němci, statisticky Češi. Národnostní klasifikace na meziválečném Hlučínsku*, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické 64, 2015, č. 1, s. 21–34. K bezpečnostním poměrům srov. Ivana KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku očima pořádkového aparátu v období mezi volbami 1935 a Mnichovskou dohodou*, Slezský sborník 116, 2018, č. 1, s. 57–81; Ivana KOLÁŘOVÁ – Ondřej KOLÁŘ, *Bouřlivé trojmezí: Slezsko 1918–1923*, Praha 2022, s. 151–170.

4 V. PLAČEK, *Prajzáci II, aneb, Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*, Háj ve Slezsku 2007, s. 138–139.

5 Pavel KLADIWA – Metoděj CHRÁSTECKÝ (edd.), *Hlučín 1256–2006: 750 let města*, Hlučín 2006, s. 57–58.

do pěti let.“. Následující paragraf Urážka členů císařského domu řešil hanobení členů císařské rodiny a trest byl stejný jako u urážky samotného císaře, a to i v případech již nežijících osob. Zostouzení majestátu a členů panovnického domu totiž byla vnímána nikoli jako urážka panovníkovy cti, ale jako útok na personifikovanou státní moc. Samotná existence státu pak byla chráněna především ustanoveními o zločinu vzbouření a pozdvižení podle § 68–75, kde pachatelé hrozil při stanném právu i trest smrti. Zákoník dále rozlišoval zločin veřejného násilí podle § 81–82, které poskytovaly ochranu příslušníkům policie a četnictvu.⁶

Po vzniku Československa došlo na základě recepčního zákona č. 11/1918 k převzetí rakouského a uherského práva, a přestože většina paragrafů, které se věnovaly ochraně státu, zůstaly v platnosti, musíme si uvědomit, že předpisy chránící čest panovníka a členů císařského domu podle § 63 a 64 pozbyly významu. Naopak v platnosti zůstal zločin utržení na cti podle § 209 a přečiny a přestupky proti bezpečnosti cti podle § 487 a následujících. Recepce práv z doby monarchie sice pomohla republice překonat první měsíce její existence, avšak z dlouhodobého hlediska představoval právní dualismus a zastaralé předpisy problém.⁷

S ohledem na ochranu republiky a jejích reprezentantů však došlo brzy k legislativní změně. Asi nejvýznamnějším zákonem v oblasti trestního práva vydaným za první republiky byl zákon na ochranu republiky č. 50/1923 (dále ZnOR). K předložení zákona sněmovně došlo 12. února 1923, 6. března byl schválen a 19. března 1923 vydán.⁸ Někteří státní představitelé a také zástupci právní vědy považovali přijetí zákona za nepotřebné. Svě tvrzení zdůvodňovali tím, že Československo přijalo recepčním zákonem rakouské a uherské trestní právo a v červenci 1919 vyšel zákon č. 449/1919 Sb. O ochraně republiky Československé. Definitivní rozhodnutí o přijetí nového zákona padlo po atentátu na Aloise Rašína, který se uskutečnil 5. ledna 1923 a na jehož následky Rašín později zemřel.⁹

V poválečné Evropě docházelo na počátku 20. let 20. století k řadě krizí a pokusům o revoluční svržení vlád (Německo, Maďarsko), což byly také důvody pro přijetí zákona, který měl ochránit mladou Československou republiku.¹⁰ Účelem zákona bylo uhájit státní samostatnost, ústavu, celistvost a demokraticko-republikánskou formu státu. Poskytoval zvýšenou ochranu ústavním činitelům, bezpečnost nejen po tělesné stránce, ale také trestal neslušnost vůči nim.¹¹ O nutnosti tohoto zákona se hovořilo již před rokem 1923. V roce 1921 se jednalo o zákonu stíhajícímu monarchistickou propagandu, avšak neúspěšně,

6 Adam STRAŠÁK, *Urážka císaře a prezidenta. Kontinuita a diskontinuita kulturních stereotypů*, Praha 2019; Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003, s. 284–286.

7 Ladislav VOJÁČEK, *Urážky, pomlvy, nactiutržení: ochrana cti v československém trestním právu*, Praha 2006, s. 85–87.

8 Antonín KLIMEK, *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIII. 1918–1929*, Praha 2000, s. 383.

9 Jan KAZDA, *Právní ochrana proti kontrarevoluci za první československé republiky*, in: *Dny práva 2012: Část III. Revoluce a právo*, Brno 2013, s. 614–615.

10 Více k politickým problémům v poválečné Evropě např. Jindřich DEJMEK, *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*, Praha 2011.

11 Ferdinand PEROUTKA, *Budování státu III–IV (1920–1922)*, Praha 2003, s. 1743.

zákon nebyl přijat. Cílem zákona mělo být zamezení změny republiky v monarchii. Monarchistická otázka však byla velmi rychle rozšířena o problém ochrany demokratického systému a jeho reprezentantů. Inspiraci pro tuto normu brala československá vláda v zahraničí, konkrétně ve Švýcarsku, Jugoslávii nebo Výmarské republice, kde k přijetí zákona došlo po atentátu na ministra zahraničí Walthera Rathenaua v červnu 1922.¹²

Po atentátu na Aloise Rašina se přijetí zákona uspíšilo. Přípravou předlohy byli pověřeni právníci August Miříčka, Albert Milota a Jaroslav Kalla. Hlavním argumentem pro schválení zákona se stal právě atentát, dále strach z německého radikalismu, z monarchismu, z protistátní činnosti národnostních menšin a z komunistického hnutí. Dané nařízení tak ve výsledku směřovalo proti zmíněným protistátním silám, ačkoliv byl při jeho přijímání proklamován opak. Není proto divu, že proti jeho vydání ostře vystupovali komunisti, kteří o něm hovořili jako o prostředku buržoazní diktatury.¹³ Komunisté pořádali protestní manifestace a schůze po celé republice. Problém s přijetím měli také poslanci maďarské a německé menšiny a Slovenské ľudové strany, kteří při závěrečném hlasování demonstrativně opustili jednací místnost. Zákon byl nakonec vládní většinou Švehlovy vlády¹⁴ přijat a po podpisu prezidenta se stal součástí právního řádu.¹⁵

Současně s přijetím zákona na ochranu republiky byl 19. března 1923 schválen zákon č. 51/1923 O státním soudu, který zřídil nový typ soudu – státní soud. Ten sloužil k projednávání nejvýznamnějších skutků stíhaných podle nově vydaného zákona. Soud byl tvořen předsedou a jeho náměstkem, dále soudci z povolání a přísedícími znalými práva. Hlavní líčení probíhalo před šestičlenným senátem, z něhož polovinu tvořili soudci z povolání.¹⁶

Během meziválečné éry došlo k pokusu o zrušení zákona, a to v červnu roku 1932, kdy poslanec dr. Fritz Hassold předložil poslanecké sněmovně návrh, v němž se opíral o tvrzení argument, že zákon byl schválen v době politické nestability, která již pominula. Ve 30. letech došlo k několikeré novelizaci ZnOR. První úprava proběhla zákonem č. 124/1933 z 10. července 1933. Zákon obsahoval čtyři články, jež rozšiřovaly stávající právní předpis ve dvou směrech. V prvním se postihoval čin hanobení parlamentu, což bylo považováno za rušení obecného míru a hrozil za něj trest tuhého vězení v délce trvání od jednoho měsíce do dvou let. Dále zákon rozšiřoval možnost přerušení vydávání periodického tisku, který byl namířen proti demokratickému režimu, což mělo zjednodušit postihování protistátní především německé propagandy. Následující úprava přišla o rok později zákonem č. 140/1934. Tato novela obsahovala čtrnáct článků a asi nejdůležitější

12 Michal PEHR, *Zákon na ochranu republiky a doprovodné zákony v meziválečné éře*, Časopis Národního muzea 18, 2015, č. 3–4, s. 35–37.

13 Podobně viz Ladislav SOUKUP, *Zákon na ochranu republiky a svoboda tisku v ČSR*, Právněhistorické studie 26, 1984, č. 3–4, s. 129–140.

14 Více informací o vládě Antonína Švehly např. Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2012, s. 132–137; Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918–1938)*, Praha 2000, s. 226–227.

15 M. PEHR, *Zákon na ochranu republiky*, s. 31–60.

16 K. MALÝ, *Dějiny*, s. 414.

zde byla úprava činů proti jednotlivcům a skupinám obyvatel, kteří jsou pro demokraticko-republikánskou formu státu, upravovala také tiskové záležitosti v tom smyslu, že mohlo dojít k zastavení vydávání státu nepřátelských periodik. Poslední úprava proběhla v květnu roku 1936, přičemž uzákoněna byla pod číslem 130/1936. Opět se zpřísnila některá ustanovení, důraz se kladl na rychlé pojednávání případů dle ZnOR a upravovala se též problematika vojenské zrady. Mimo chronologické schéma práce spadá ještě novela po Mnichovské dohodě z roku 1939, která byla reakcí na dobovou politickou situaci. ZnOR formálně fungoval do roku 1948, kdy byl komunisty nahrazen zákonem č. 231 na ochranu lidově demokratické republiky.¹⁷

Samotný ZnOR se skládal ze 44 paragrafů, členěných do čtyř základních částí (hlav).¹⁸ V první části byl definován pojem úklady proti republice ve třech paragrafech. § 1 definoval úklady o republiku, pojednával o násilné změně ústavy Československé republiky, její samostatnosti, jednotnosti a demokraticko-republikánské formě vlády, dále znemožnění činnosti prezidenta, náměstka, vlády, zákonodárního sboru nebo guvernéra Podkarpatské Rusi. Trestná byla také snaha odtrhnout část republiky nebo ji připojit k jinému státu. Takové činy se trestaly těžkým žalářem od pěti do 20 let, výjimečně hrozilo i doživotí. § 2 pojednával o přípravě úkladů, trestal spojení s někým, kdo připravuje úklady o republiku, kdo dodává zbraně a střelivo a sbírá vojenské síly. Zde byl trest v rozmezí jednoho až pěti let těžkého žaláře, při přitěžujících okolnostech hrozil těžký žalář od pěti do 10 let. Poslední paragraf první hlavy definoval skutky ohrožení bezpečnosti republiky. Rozlišoval mezi válkou a povstáním a tresty hrozily v těchto případech v rozmezí šesti měsíců až 20 let těžkého žaláře.

Druhá hlava pojednávala v § 4 až 12 o poškozování republiky a útocích na ústavní činitele. Rozdělovala činy na proradu,¹⁹ zradu státního tajemství, vojenskou zradu, útoky na život ústavních činitelů, tělesné poškození ústavních činitelů, násilí proti ústavním činitelům, urážku prezidenta republiky a nepřekážení a neoznámení trestných podniků. Pro mou práci je z této hlavy nejdůležitější urážka prezidenta. Tu upravoval § 11 ve třech odstavcích. První odstavec je definován takto: „*Kdo před dvěma nebo více lidmi prezidentu republiky nebo jeho náměstkovi na cti ublíží vyhrůžkou zlého nakládání nebo jiným hrubě zneuctívajícím projevem nebo ho uvede ve veřejný posměch, kdo pronese o něm obvinění, věda, že tím vážně ohrozí jeho čest, trestá se za přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců.*“ Druhý je definován následovně: „*Dopustí-li se viník činu veřejně nebo tváří v tvář prezidentu republiky (jeho náměstkovi) neb opětovně před dvěma nebo více lidmi při*

¹⁷ M. PEHR, *Zákon na ochranu republiky*, s. 31–60.

¹⁸ Podrobnější komentáře a rozboru ZNOR např. viz Josef LEPSHÍK, *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*, Praha 1923; Albert MILOTA, *Zákon na ochranu republiky*, Kroměříž 1930; August MÍŘIČKA, *Poznámky k zákonu na ochranu republiky*, Právník 62, 1923, s. 161–169. Pro region Slezska srov. Antonín GLOS, *Za starých i nových zápisů soudních a jiné črty kriminalistické*, Opava 1937, s. 75–78, 90–108.

¹⁹ Zmocněnec republiky, který při jednání s cizí mocí poruší své povinnosti, ač ví, že tím poškodí důležitý zájem republiky, kdo zničí, odstraní, utají, poruší nebo padělá listiny nebo jiné důkazy o právních poměrech republiky k jinému státu, ač ví, že tím poškodí důležitý zájem republiky, trestá se za zločin žalářem od jednoho do pěti let a spáchal-li čin v úmyslu, aby poškodil republiku, těžkým žalářem od pěti do deseti let.

různých příležitostech nebo ho tělesně ztýrá, trestá se za přečin vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.“

Hlava třetí sestává z §§ 13 až 26 a formuluje trestné činy ohrožování míru v republice a její vojenskou bezpečnost. Z konkrétních paragrafů jmenujme např. rušení obecného míru, schvalování trestných činů, šíření nepravdivých zpráv, ohrožování obrany republiky, nedovolené zpravodajství nebo hrubou neslušnost, která ruší výkon pravomoci prezidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárního sboru, vlády, předsedy apod.

Podrobněji rozebereme § 14 rušení obecného míru, protože drtivá většina trestních spisů se týká právě uvedeného ustanovení. O rušení obecného míru pojednává pět odstavců. První z nich je popsán takto: *„Kdo veřejně nebo před více lidmi nebo více lidí pobuřuje státu pro jeho vznik, proti jeho samostatnosti nebo demokraticko-republikánské formě, trestá se přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let.“* Odstavec dva: *„Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.“* Třetí odstavec: *„Kdo veřejně popuzuje k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin vězením od čtrnácti dnů do šesti měsíců.“* Čtvrtý odstavec definoval tento trestný čin: *„Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivci pro jeho národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že je bez vyznání, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců.“* A konečně poslední pátý odstavec, zvláště důležitý, zněl následovně: *„Stejně se trestá, kdo veřejně způsobem surovým nebo štvavým hanobí republiku, národ nebo národní menšinu tak, že to může snížit vážnost republiky neb ohrozit obecný mír v republice nebo její mezinárodní vztahy.“²⁰*

Hanobení republiky a urážka prezidenta na Hlučínsku mezi lety 1923–1938

V následující části studie se zaměříme na konkrétní trestné činy, které se na Hlučínsku udály v letech 1923–1938 a které souvisely s paragrafy 11 a 14 Zákona na ochranu republiky. Připomeňme jen, že paragraf 11 stíhal urážku prezidenta republiky a paragraf 14 kriminalizoval rušení obecného míru, což zahrnovalo i hanobení republiky a pobuřování proti státu, čemuž věnujeme pozornost. Následující analýza vychází z příslušných dochovaných soudních spisů, které jsou uloženy v archivních materiálech opavského krajského soudu.

Celkem bylo možné ve fondu Krajského soudu v Opavě dohledat 54 případů souzených trestných činů, pachatelů však bylo 55, protože u jednoho případu byli odsouzeni dva lidé. Z toho 48 ze souzených byli muži a jen v sedmi případech se jednalo o ženy. Nejstarší stíhanou osobou byla Marie Kolenková z Petřkovic, které v době spáchání činu v roce 1936 bylo 66 let. Prvenství nejmladšího pachatele získal 18letý Štěpán Plaček z Píště. Celkový průměrný věk pachatelů se pohybuje okolo 39 let. Nejvíce skutků spáchali jedinci

²⁰ Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky.

ve věkovém rozmezí 31–40 let (16 osob), hned za nimi jsou lidé ve věku 20–30 let, kteří dohromady provedli 14 trestných činů. Nejméně jich naopak bylo ve věkové hranici pod 20 let a to pouze dva. Následovali lidé starší 60 let, kteří měli na svědomí pět případů. Celkově tedy ve vzorku převládaly osoby mladší střední generace.

Převážná část delikventů žila na Hlučínsku a na stejném území se dopustila trestných činů. Pouze šest provinilců bydlelo v blízkém okolí (např. v Kylešovicích nebo Slezské Ostravě). V 37 případech se trvalý pobyt pachatelů shodoval s místem činu. Celkem 19 jedinců se při výslechu přihlásilo k německé národnosti, přesto prvenství drží podle protokolů národnost česká, kterou uvedlo 27 pachatelů, následuje moravská národnost (5), československá (5), a polská (1) a slovenská (1).

Dalším zajímavým ukazatelem je to, zda byl pachatel v době činu někde zaměstnán, jelikož se Hlučínsko připojením k ČSR dostalo do hospodářských problémů a mnoho jeho obyvatel přišlo o práci. V době činu bylo bez obživy 12 pachatelů. Do této statistiky nejsou započítány ženy v domácnosti, o které se většinou materiálně postaral muž, nebo vdovy. Celkem takových žen bylo šest, pouze Augusta Seifridová se živila sama jako hokynářka. Povolání delikventů byla rozmanitá, nejčastěji se jednalo o rolníka (6), horníka (5), dělníka (5), tesaře (4), domkaře (3) a zedníka (2). Po jednom se objevovala tato zaměstnání: výminkář, tajemník lidové strany, zámečnický, dráteník, obchodní zástupce, hornický penzista, natěrač, zednický učeň, obuvnický pomocník, pomocník v domácnosti a obuvník. Ve většině se tak jednalo o námezdně, manuálně pracující osoby.

Z časového hlediska, je zajímavé sledovat, že od zavedení ZNOR v roce 1923 do roku 1932 před nástupem nacismu v Německu bylo v průběhu těchto deseti let celkem zaznamenáno 21 případů. Po nástupu Hitlera k moci v roce 1933 do konce sledovaného období v roce 1938 došlo poměrně očekávaně k prudkému nárůstu stíhaných deliktů na 33 případů, což je o 12více, přičemž je to období kratší o téměř čtyři roky. Vůbec nejvíce trestných činů je zaznamenáno v roce 1935, a to celkem 15. I zde můžeme vidět, jak moc na Hlučínsku působila změna režimu v Německu a příslib lepší budoucnosti.

Ukazatel vyznání potvrzuje, že Hlučičané byli v převážné míře římskými katolíky, protože pouze dva lidé se k této víře nepřihlásili: jeden z nich se identifikoval jako evangelík a druhý neuvedl žádnou víru. Co se rodinného stavu týče, muži byli nejčastěji ženatí (28 případů), následovalo 16 svobodných pachatelů, 5 vdovců, jeden rozvedený a jeden odloučený. Ženy byly ve třech případech vdovy, dvě vdané a dvě svobodné. Z hlediska majetkových poměrů byla většina pachatelů nemajetných, a to celkem ve 37 případech, naopak majetek (dům, pole nebo obojí) vlastnilo 18 jedinců. Pouze v jednom případě pachatel trestného činu neuměl číst ani psát a pouze jeden měl vyšší vzdělání (gymnázium a obchodní školu).

Zajímavým aspektem jsou dřívější tresty a požití alkoholu před nebo při páchání skutku. Trest z dřívější doby se prokázal u 33 pachatelů a požití alkoholu u 34 případů. Celkem 39 případů a 40 lidí bylo u soudu odsouzeno, přičemž soud udělil tresty vězení ve 34 případech. Pokuta padla třikrát a její nejvyšší sazba činila 1000 Kč. Rovněž třikrát

byl vynesena rozsudek spojující pokutu s vězením. Z těchto 40 odsouzených podalo 11 z nich odvolání, zmateční stížnost nebo žádost o milost u prezidenta republiky. Alespoň částečně úspěšných jich bylo sedm, včetně tří amnestií prezidenta. V 15 případech nedošlo k odsouzení pachatelů z různých důvodů, buď byl obžalovaný soudem osvobozen, vztahovala se na něj amnestie prezidenta, nebyl vůbec obviněn a trestní stíhání bylo zastaveno. Někdy se soud nestihl konat z důvodu Mnichovské dohody, která připojila Hlučínsko zpátky k Německu. Vyšetřovací vazba byla uvalena na 24 pachatelů, nejčastěji z obavy jejich útěku do Německa a tím uniknutí trestu.

Nejdelší trest vězení soud udělil Anežce Pudichové z Darkoviček, která si musela odpykat 10 měsíců. Nejkratší doba, kterou musel pachatel strávit ve vězení, byla tři dny a soud jej uložil Leopoldu Barabášovi z Hlučina. Rozmezí všech verdiktů se tedy pohybovalo v délce od třech dnů do 10 měsíců žaláře, přičemž nejčastěji ukládaným trestem se stalo vězení v trvání dvou měsíců, které si muselo odpykat osm odsouzených, následovaly tři týdny u pěti odsouzených a osm dnů také u pěti odsouzených. Ve 29 případech z celkových 54 trvalo vězení v délce od tří dnů do dvou měsíců. U pěti případů trestných činů bylo původně údajných pachatelů více, nicméně jen u jednoho z nich došlo nakonec k obžalování a odsouzení více pachatelů.

Nejčastěji se trestné činy souzené podle sledovaných paragrafů ZNOR staly v Hlučíně (celkem osm), následovaly Kravaře s počtem pět a Petřkovice se Šilheřovicemi po čtyřech případech. Naopak z 15 obcí v regionu tyto případy nejsou doloženy.²¹ Konkrétní místa spáchání skutku jsou různá, prvenství však má hostinec, kde se událo celkem 26 případů, následuje dům v devíti případech a silnice v pěti. Dalšími místy byly např. náměstí, věznice, státní hranice.

Na základě zmíněných charakteristik je možné sestavit ideálně-typickou podobu pachatele, který se na Hlučínsku dopustil urážky prezidenta či hanobil Československou republiku. Typickým delikventem těchto vybraných trestných činů byl ženatý nemajetný muž ve věku od 20 do 40 let, české nebo německé národnosti, římsko-katolického vyznání, který byl gramotný, skutku se dopustil v hostinci pod vlivem alkoholu, dříve byl již trestán a byl odsouzen k trestu vězení v rozmezí od osmi dnů do dvou měsíců.

Pro lepší názornost typických i zcela specifických situací se budeme na následujících stránkách věnovat analýze několika konkrétních činů, které soudil opavský krajský soud. Nejprve ke skutkům typickým, které ve sledovaných případech převažují. Většina z nich se odehrála v hostinci, odsouzený byl v době činu pod vlivem alkoholu, byl gramotný, nemajetný, staral se o někoho ze své rodiny, nejčastěji o ženu a děti, skutková podstata je také u většiny stejná: odsouzený slovně napadnul republiku nebo prezidenta a nadával na ně. Zajímavé je to, že v těchto typických situacích se nevyskytla jako pachatelka žena.

21 Bobrovniky, Bohuslavice, Hněvošice, Hošťálkovice, Chlebičov, Markvartovice, Oldřišov, Rohov, Služovice, Strahovice, Sudice, Třebom, Velké Hoštice, Vřesina, Závada.

Za zmínku stojí skutečnost, že ve výzkumu figurují dvě osoby, které se ve sledovaném období měly dopustit trestných činů proti ZNOR hned dvakrát, a to Adolf Kubný z Koberic, který byl jednou odsouzen a jednou ne, a František Dudek z Darkovic, na něhož se jednou vztahovala abolicie a jednou byl odsouzen.²²

Případ Josefa Kutzeji v Hlučíně

Josef Kutzeja se narodil 17. října 1899 v Rohově. V době spáchání činu mu bylo 35 let, bydlel v Hlučíně, byl dělníkem toho času bez práce, byl ženatý, nemajetný, nikoho nežívil, hlásil se k německé národnosti a měl osm dřívějších záznamů v rejstříku trestů. Zpráva o zatčení četnické stanice v Hlučíně z 5. srpna 1935 uvádí, že dne 3. srpna 1935 měl Kutzeja pobuřovat v nálewně hostince Petra Kuchaře v Hlučíně slovy: „*V Německu nezdechají lidé hladem, jako zde. Necht' mě úřady dají Ausweis (cestovní průkaz) a já půjdu do Německa k Hitlerovi i po kolenou! Tam alespoň neumírají lidé hladem. Mě je to stejné, jestli mě zavřou, třeba ihned!*“²³

Případ udal svědek Břetislav Pavelka a dle jeho slov mohlo výroky slyšet asi 20 přítomných lidí. Svědek Alois Krampla uvedl, že Kutzeja ještě vyčítal, že Češi jsou odpovědní za to, že lidé na Hlučínsku nemají práci, použil při tom těchto slov: „*Češi nám všecku práci sežrali a ještě nás k tomu okrádají!*“²⁴ Dále Krampl potvrdil slova svědka Pavelky, že Kutzeja hovořil o svém možném odchodu do Německa. Totéž potvrdil i František Rybář a Bohumír Laciga. Kutzeja podle četnické stanice čin spáchal ze zášti vůči Československé republice a jelikož jeho manželka pracuje v Německu, proto je on sám pro Německo nadšen. Zatčení podezřelého a jeho umístění do vyšetřovací vazby bylo odůvodněno obavou z jeho útěku do Německa, kde pracuje jeho žena. Kutzeja při výslechu uvedl, že byl úplně opilý a na nic si nepamatuje. Dne 10. září 1935 byl obviněn z pobuřování proti samostatnosti, ústavní jednotnosti a demokraticko-republikánské formě státu, čímž se dopustil přečinu podle § 14 č. 1 zákona 50/1923 a z toho, že způsobem surovým a štvavým hanobil republiku a národ tak, že to může ohrozit obecný mír v republice podle § 14 č. 5 zákona 50/1923.

Hlavní přelíčení se konalo před Krajským soudem v Opavě 23. září 1935. Alois Krampla byl předvolán jako svědek a četly se svědecké výpovědi ostatních svědků. Téhož dne soud uznal Josefa Kutzeju vinným podle obžaloby a uložil mu trest tuhého vězení v trvání dvou měsíců. Do trestu mu byla započtena zajišťovací a vyšetřovací vazba od 5. srpna do 23. září 1935. Na svobodu byl propuštěn 5. října.²⁵

22 Výsada hlavy státu, na jehož základě se nezahajuje nebo zastavuje trestní stíhání, které nebylo pravomocně ukončeno, více k tomu např. Jiří ŠOUŠA, *Výbrané otázky československých amnestií trestněprávních deliktů ve 20. a 30. letech 20. století ve vztahu k národnostním menšinám*, Právněhistorické studie 48, 2018, č. 1, s. 79–96.

23 Zemský archiv v Opavě (ZA v Opavě), Krajský soud Opava 1850–1949 (KSO), sign. Tk 999/35, č. kart. 475.

24 Tamtéž.

25 Tamtéž.

Případ Filipa Šafránka v Koblově

Filip Šafránek se narodil 22. srpna 1892 v Koblově. V době spáchání činu měl 37 let, bydlel v Koblově, živil se jako horník na jámě Anselm v Petřkovicích, byl ženatý, nemajetný, hlásil se k české národnosti, dříve nebyl trestaný a staral se o ženu a dvě děti. Dle udání četnické stanice v Petřkovicích z 5. května 1930, přišel podezřelý Filip Šafránek dne 7. dubna téhož roku okolo 14. hodiny do hostince Emilie Pěcháčkové v Koblově, společně s Karlem a Antonínem Havlickými a Františkem Hanselkou. Asi v 18 hodin přišla do hostince Augusta Hanselková, manželka přítomného Františka Hanselky. V té době byli všichni zmínění muži již podnapilí a zpívali německé písničky. Při této příležitosti začal Filip Šafránek nadávat na republiku těmito výroky: „*Republika je takový hajzl a já se stydím za to, že čsl. republika je na mapě.*“²⁶

Případ oznámil strojník František Pokorník a jako svědky uvedl Augustu Hanselkovou, Arnošta Štefánka, Jana Friedela a Josefa Krčmáře. Pokorník uvedl, že výroky popsané v udání velmi dobře slyšel a upozornil na případ číšníka Arnošta Štefánka. Augusta Hanselková uvedla, že slyšela Šafránka říct „ta naše republika je takový pajzl“, načež jej napomenula, aby byl zticha a dále neslyšela nic. Číšník Štefánek řekl, že v důsledku pracovního nasazení neslyšel uvedené výroky, ale byl na ně upozorněn Pokorníkem a sám poté řekl podezřelému, ať takových řečí zanechá a Šafránek pak utichl. Svědek Friedel dle své výpovědi neslyšel žádné takové věty, poněvadž byl úplně opilý. Josef Krčmář výroky podezřelého údajně neslyšel, jelikož byl v hostinci hluk, ale dále uvedl, že k němu přistoupil nějaký občan z Koblova a prohlásil, že nemůže nechat někoho, aby špinil republiku, a musí ho udat. Podezřelý na svou obranu uvedl, že byl opilý a nepamatuje si na všechno, ale popíral, že by výroky proti republice pronesl.

Filip Šafránek byl obžalován za veřejné surové a štvavé hanobení republiky tak, že to může ohrozit obecný mír v republice, čímž se provinil proti § 14 č. 5 zákona 50/1923. Hlavní líčení se konalo před Okresním soudem v Hlučíně 4. června 1930 a podezřelý byl soudem osvobozen. Soud verdikt odůvodnil svědeckými výpověďmi, které potvrzovali opilost u Šafránka a také tím, že jediným svědkem, který slyšel Šafránkovy výroky, byl pouze František Pokorník, ostatní svědkové nemohli potvrdit Pokorníkovu výpověď a soud nabyl dojmu, že si Pokorník mohl sám výroky vymyslet, když jej ostatní neslyšeli. Soud tedy obžalovaného osvobodil pro nedostatek důkazů.

Státní zastupitelství však podalo odvolání, kterému bylo vyhověno a nové líčení se konalo 2. března 1931 před Krajským soudem v Opavě jako soudem odvolacím. Ten uznal Filipa Šafránka vinným podle obžaloby a odsoudil ho k osmidennímu vězení, protože dle soudu nebyl Šafránek tak opilý, aby nevěděl, co dělá a jediný svědek František Pokorník si byl nade vše pochybnost jistý, že obžalovaný hanobil republiku slovy, která jsou uvedená v udání. Odsouzený podal 24. dubna 1931 žádost o prezidentskou milost, která však byla zamítnuta a Šafránek svůj trest nastoupil 11. listopadu 1931.²⁷

²⁶ ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 55/31, č. kart. 430.

²⁷ Tamtéž.

Případ Viléma Kretka v Bolaticích

Poslední typický případ, který v této práci popíšu, je trestný čin Viléma Kretka. Ten se narodil 25. října 1905 v Bolaticích. V době spáchání činu mu bylo 24 let, bydlel v Bolaticích, byl ženatý, nemajetný, zedník bez zaměstnání, živil svou ženu a dvě děti, hlásil se k německé národnosti, dříve netrestaný. Udání bylo sepsáno na četnické stanici v Chuchelné na popud strážmistra Antonína Rychtaříka, který se o činu dozvěděl 15. ledna 1930 od svědka Aloise Kramáře. Skutková podstata činu byla následující: 26. prosince 1929 v dopoledních hodinách přišel Vilém Kretka do hostince Josefy Kramářové v Bolaticích, společně s Pavlem Pěcháčkem a Albertem Týlem. V té době bylo v hostinci okolo 15–20 lidí. Podnapilý Kretka s Pěcháčkem šli k pultu, kde se čepovalo pivo a Kretka zpíval německou hymnu Deutschland, Deutschland, über alles a přitom pronesl přede všemi hanlivý výrok „hromská republika“. Poté se vydal domů a cestou na silnici veřejně pronesl větu: „*Hromský Češi, kdyby chtěli všichni pozdychat a byli zakamenováni v břehu.*“²⁸ Při výslechu se Kretka vymlouval na úplnou opilost a nemohl tedy potvrdit, zda zpíval německé písničky a nadával v hostinci a na silnici na republiku a český národ. Svědci Alois Kramář a Petr Pěcháček však vypověděli, že Kretka výše zmíněné věty pronesl a i přesto, že jej oba napomínali, aby svého chování zanechal, Kretka je neposlechnul.

Vilém Kretka byl 19. února 1930 obžalován, že dne 26. prosince 1929 veřejně, způsobem surovým a štvavým hanobil republiku a český národ tak, že to může ohrozit obecný mír v republice, čímž se dopustil spáchání přečinu podle § 14 č. 5, zákona č. 50/1923. Hlavní líčení se konalo před Krajským soudem v Opavě 24. března 1930, kde byl jako svědek pozván Pavel Pěcháček, byla přečtena výpověď Aloise Kramáře a přečteno trestní oznámení. Vilém Kretka během hlavního líčení změnil národnost, ke které se hlásil. Původní německou změnil na českou.

Svědka Pavel Pěcháček uvedl nové svědky případu a také novou skutečnost, jelikož měl Kretka říkat, že on není Čech, ale Němec, ale jeho tchán má na stěně viset Masaře (myšleno obraz prezidenta Masaryka), čímž urážel prezidenta. Soud nařídil svědky vyslechnout a zjistit, zda se nové skutečnosti zakládají na pravdě. Těmi svědky byli Max Kolarčík, který výroky neslyšel. Další svědek Jindřich Brener slyšel Viléma Kretka, jak tyto věty říká a potvrdil výpověď Pavla Pěcháčka, stejně vypovídal i Augustin Kramář, Arnold Duda a Rudolf Řehánek.

Další líčení se konalo 28. dubna 1930, kde byl Vilém Kretka uznán vinným, že veřejně prezidentu republiky na cti ublížil a že veřejně hanobil republiku. Byl odsouzen k trestu vězení v trvání tří týdnů, zostřeného jedním postem týdně. Vilém Kretka požádal u soudu o odložení trestu, aby mohl zaopatřit svoji rodinu, protože si sehnal práci a jako zedník mohl pracovat především v letních měsících. Soud jeho požadavku vyhověl a Kretka svůj trest nastoupil až 29. října toho roku.²⁹

28 Zemský archiv v Opavě, KSO, sign. Tk 174/30, kart. 427.

29 ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 174/30, kart. 427.

Následující pasáže jsou věnovány několika specifickým skutkům sledovaného období. Hned tři níže popsané činy spáchaly ženy. Velmi zajímavý je případ Anežky Pudichové, která od soudu odešla s nejdelším trestem vězení v trvání 10 měsíců. Podle mého názoru nejtroufalejší čin spáchala Irmgarda Hermesová, neboť tato poslala urážlivý dopis přímo do kanceláře prezidenta T.G. Masaryka. Kateřina Hahnová byla po posouzení jejího trestného činu umístěna do ústavu pro duševně choré v Opavě. Dalším zajímavým případem je spáchání trestného činu ve vězení, kterého se dopustil Jan Halásek. Skutek Reinholda Bláhy již nebyl souzen, a to s ohledem na geopolitické změny po uzavření Mnichovské dohody.

Případ Anežky Pudichové v Darkovičkách

Anežka Pudichová se narodila 11. září 1912 v Darkovičkách. V době spáchání činu jí bylo 21 let, byla svobodná, nemajetná, v domácnosti, o nikoho se nestarala, bydlela v Darkovičkách, hlásila se k české národnosti a dříve nebyla trestaná. K jejímu zatčení došlo 8. června 1933, protože byla podezřelá, že 2. června okolo 20. hodiny zničila v domě svých rodičů obraz prezidenta Masaryka tím způsobem, že mu propíchlala obě oči, kolem krku a úst udělala zářezy a kolem krku ještě uvázala tkanici, což mělo představovat oběšení. Pod poprsí napsala černou barvou „fusaču zdechni už, už, už,“ na druhou stranu napsala „oběž se“ (myšleno oběs se). Poté z bílého papíru vyhotovila plakát s nápisem „ty fusaču bez té mycky (myšlena čepice) nebudeš tu na dycky, hromské chachary, enem žeru a seru a z ludi vydiraju“. Na druhé straně plakátu napsala „hromské Čechy, pěrunké gorale, rals od nás hromy jasné“. Z desky sešitu zhotovila další plakát s hákovým křížem a nápisem „Hajl, hajl Hitler“, na druhé straně nakreslila velký hákový kříž, a to všechno vyvěsila 3. června okolo 21. hodiny na stromy u silnice u Darkoviček. Tyto věci na stromech visely do 4. června do 9. hodiny a mohlo je proto vidět mnoho lidí, kteří šli kolem.

Případ oznámil 7. června starosta Darkoviček Albert Laňka s tím, že sám hanlivé obrazy ze stromů sundal. Při vyšetřování 8. června 1933 udal řídící Kocmann, že papír, na kterém jsou hanlivé výroky napsány, patří školačce Anně Pudichové. Anna Pudichová při výsledku udala, že onen papír dala dříve své příbuzné Lucii Pudichové, Lucie uvedla, že chtěla papír spálit, ale nakonec jej zahodila do příkopu u cesty v Darkovičkách. Na základě nesrovnalostí byla provedena v domě rodičů Lucie Pudichové domovní prohlídka a během ní četníci objevili barvu, kterou byly plakáty nakresleny, část látky, která rovněž souhlasila s látkou tkanice.

V důsledku těchto důkazů byla celá rodina vyslýchána a Hubert Pudich udal, že plakát asi zhotovila jeho sestra Anežka, protože poznal její písmo. Po zkoušce písma se Anežka Pudichová přiznala a řekla, že k tomu byla navedena dvěma mladíky, vyšší postavy, pocházející asi z Vřesiny. S mladíky se měla setkat 26. května na cestě z Hlučína do Darkoviček a při té příležitosti jí měli požádat o zhotovení těchto věcí a jejich pověšení na stromy, zároveň jí měli dát onen zničený obraz prezidenta a měli jí večer 3. června pomoci s jeho zavěšením na strom, avšak dle jejího udání se nedostavili, a proto věci pověsila sama.

Vzhledem k blízkosti hranic a obav z útěku do Německa byla Pudichová dodána do věznice okresního soudu v Hlučíně. Svědek Albert Laňka uvedl, že 4. června ráno šli lidé z Darkoviček domů z kostela v Hlučíně a viděli na stromech pověšené věci, které jsou zmíněny ve zprávě o zatčení. Laňka na to byl upozorněn, ale údajně na místě nic nenašel, poslal tam tedy svého syna Alfonse a ten zmíněné věci přinesl. Během vyšetřování se prověřovali údajní mladíci, kteří měli Pudichovou navést na trestný čin, avšak nikoho se nepodařilo dohledat.

Anežka Pudichová byla 4. července 1933 obžalovaná, že 2. až 3. června 1933 veřejně a hrubým způsobem znevážila prezidenta republiky a uvedla ho ve veřejný posměch, dále, že při téže při letitosti veřejně pobuřovala proti státu, veřejně popuzovala k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatelstva pro jejich národnost a veřejně způsobem surovým a štvavým hanobila český národ tak, že to může snížit vážnost republiky a ohrozit obecný mír v ní, čímž se dopustila přečinů podle §§ 11 č. 2 a 14 č. 1, 3 a 5 zákona 50/1923.

Hlavní přelíčení se konalo 17. července 1933 před Krajským soudem v Opavě, který uznal obalovanou vinnou podle obžaloby a uložil jí trest v trvání 10 měsíců tuhého vězení zostřeného jedním pústem měsíčně. Do trestu se jí započítala vazba od 8. června do 17. července, na svobodu byla propuštěna 8. dubna 1934. Jak už jsem zmínila výše, jednalo se o nejdlejší trest vězení uložený soudem ve sledovaném období.³⁰

Případ Irmgardy Hermesové ve Štěpánkovicích

Irmgarda Hermesová se narodila 12. února 1905 v Bolaticích. V roce 1933, kdy čin spáchala, měla 28 let, bydlela ve Štěpánkovicích, byla svobodná, v domácnosti, neměla majetek, nikoho neživila a jako jedna ze dvou osob z mého průzkumu se nehlásila k římskému katolictví, ale hlásila se k evangelickému vyznání, udávala německou národnost a neměla dřívější trestní záznam.

Byla podezřelá z toho, že 1. srpna 1933 odeslala urážlivý dopis prezidentu republiky Masarykovi. V dopise píše mimo jiné: „československý stát je pohlavně nemocná kurevská republika“. Prezidenta označila za starce a chtěla, aby odstoupil a přenechal vládu Adolfu Hitlerovi, který by národ uzdravil. Dále žádala, aby měl lid na Hlučínsku možnost hlasovat o svém území a aby bylo Hlučínsko zpátky přivtěleno k Německu. Dopis dorazil do prezidentské kanceláře 10. srpna z poštovního úřadu v Hlučíně a prezidium zemského úřadu v Brně nařídilo vypátrat autora. 24. října zaslala četnická stanice v Chuchelné na četnické velitelství rukopis psaný Irmgardou Hermesovou, jejíž písmo se shodovalo s písmem v urážlivém dopise.

Na základě těchto skutečností byla Irmgarda Hermesová 30. října zatčena a při zatýkání pronesla tyto výroky: „*Ta hromská zkažená republika mě připravila o zdraví. Hlučínsko jest německé a bylo neprávem československým státem od Německa odtrženo!*“³¹ Těmito výroky se Hermesová k činu doznala. Při domovní prohlídce našli četníci dopisní papíry,

³⁰ ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 713/33, kart. 441.

³¹ ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 1296/33, kart. 446.

kteřé se velikostí shodovaly s dopisem poslaným prezidentovi. Dle udání byla Hermesová duševně nemocná. Pachatelka při výslechu popřela, že by napsala inkriminovaný anonymní dopis a obhajovala se tím, že v té době psala dopis nemocenské pojišťovně do Prahy. Následně připustila, že by dopis mohla napsat a po chvíli opět zapírala. Jelikož byla podezřelá z útěku do Německa, byla umístěna do věznice Krajského soudu v Opavě.

Na Irmgardu Hermesovou byl vypracován znalecký posudek, protože její matka se léčila v ústavu pro duševně choré a samotná Hermesová působila chorým dojmem. Znalci ji označili za duševně chorou a za své činy nezodpovědnou, přesto státní zastupitelství v Opavě podalo na Hermesovou obžalobu 27. února 1934 za to, že 1. srpna 1933 veřejně urazila prezidenta republiky a dále, že při téže příležitosti veřejně pobuřovala proti státu a že veřejně způsobem surovým a štvavým hanobila republiku a český národ tak, že to může ohrozit obecný mír v republice a snížit její vážnost, čímž spáchala přečiny podle §§ 11 č. 2 a 14 č. 1 a 5 zákona 50/1923.

Irmgarda Hermesová byla rozsudkem Krajského soudu v Opavě odsouzena 16. března 1934 k trestu tuhého vězení v trvání pěti měsíců. Do trestu se jí započítala vazba od 30. října 1933 do 16. března 1934. Na svobodu byla propuštěna 30. března 1934.³²

Případ Kateřiny Hahnové v Bolaticích

Kateřina Hahnová spáchala v roce 1925 hned dva trestné činy proti ZNOR a sice nejprve na nádraží v Bolaticích a nedlouho poté při volbách ve volební místnosti v Kravařích. Hahnová byla jediným člověkem ve výzkumu, který uvedl, že neumí číst ani psát a neméně zajímavé je to, že jako jediného člověka ji ve sledovaném období soud umístil do ústavu pro duševně choré.

Hahnová se narodila 14. dubna 1864 v Kravařích, v době spáchání obou činů jí bylo 61 let, byla vdova bez práce, nemajetná, bydlela v Kravařích, hlásila se k německé národnosti, nikoho neživila a nebyla dříve trestaná. Dne 22. září 1925 odpoledne čekala Hahnová v Bolaticích na nádraží na vlak, který jí měl odvést domů do Kravař. V té době čekalo na nádraží asi osm dalších lidí a Hahnová začala nadávat nejprve na kněze, poté na politiku, protože se blížily volby. Na její nadávky zareagoval Konrád Kruliš, který začal s Hahnovou vést rozhovor. Hahnová prohlásila, že Čechy nikdy volit nebude, protože ona je Němka a jako taková bude volit pouze Viléma (myslela tím posledního německého císaře) a monarchii. Kruliš jí na to odvětil, že by takto mluvit neměla a snažil se jí vysvětlit historickou náležitost Hlučínska k českým zemím a připomněl jí, že jsme museli o Československou republiku bojovat. Na to mu Hahnová odsekla, co je jí po jeho republice a dále německy pronesla: „*Češi musí zemřít.*“³³ Kruliš jí na to řekl, že pokud nepřestane takto mluvit, tak ji nechá zavřít, načež Hahnová odpověděla, že jí nikdo nic neudělá, protože se nebojí ani četníků, ani prezidenta a začala na adresu prezidenta nadávat:

³² ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 1296/33, kart. 446.

³³ ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 1466/25, kart. 414.

„Prezident mě může přijít políbit v prdel, mě po něm nic není,“³⁴ a při vyslovení tohoto výroku odhalila pozadí.

Následně zavolal Kruliš z nádraží v Bolaticích na nádraží do Kravař, aby uvědomil četnickou stanici. Výpověď Konráda Kruliše potvrdil i kominický pomocník Richard Rambau, který taktéž čekal v Bolaticích na vlak a vypověděl, že Hahnová je výstřední osoba. Než však dorazili četníci, tak Hahnová po příjezdu vlaku do Kravař zmizela.

Další oznámení přijala četnická stanice 27. listopadu téhož roku. V oznámení se psalo, že 15. listopadu v poledních hodinách přišla Hahnová do volební místnosti v hostinci Emila Hahna v Kravařích a s sebou přinesla balík podobizen, které rozložila volební komisi na stůl. Podobizny představovaly bývalého německého císaře Viléma a německé vojáky a uvedla, že to jsou lidé, kterých si váží, žádni Češi, Češi ji prý zavraždili jejího syna vojáka. Následně začala nadávat a urážet prezidenta Masaryka slovy „takového tatíka nepotřebujeme“. Výroky slyšel četník vrchní strážmistr Volný, který konal službu a vyvedl Hahnovou ven. Svědek, volební komisař Jindřich Bártek, potvrdil to, co se psalo v udání, a uvedl, že měl dojem, že je Hahnová pomatená. Jelikož už jednou při prvním činu neuposlechla a nedostavila se k výslechu, byla 17. prosince zatčena a u výslechu vypověděla, že neví, proč je zatčena a vše popřela. Z výslechu se dochoval úřední záznam, který popisuje složitý a obtížný výslech Hahnové, která vůbec nemluvila k věci a stále hovořila jen o Panně Marii a evangeliu.

Zemský soud v Opavě požádal 22. prosince 1925 znalce v oboru o vystavení posudku na duševní stav podezřelé Hahnové v době spáchání trestných činů. Na základě vyšetřování došli odborníci k závěru, že Kateřina Hahnová trpí senilní depresí a občasnými stavy submánie, což byla také příčina jejího chování. Dále byly zjištěny defekty intelektu a defekty paměti, vztahující se na poslední události. Znalci potvrdili nepřičetnost Hahnové v době spáchání činu a na základě toho doporučili její přesun do ústavu pro duševně choré. Hahnová byla tedy 1. února 1926 přesunuta do ústavu pro duševně choré v Opavě.³⁵

Případ Jana Haláska v Hlučíně

Jan Halásek se narodil 4. září 1907 v Kravařích. V době spáchání činu v roce 1933 mu bylo 25 let, byl svobodný, bydlel v Kravařích, jako zedník neměl zaměstnání, nevlastnil majetek, o nikoho se nestaral, hlásil se k české národnosti a dříve byl třikrát trestán. Ve zprávě o zatčení četnické stanice v Kravařích ze dne 3. června 1933 stálo, že v době od 25. dubna do 2. května téhož roku si Halásek odpykával svůj trest ve věznici okresního soudu v Hlučíně. V rozmezí této doby napsal Halásek na zeď celý číslu čtyři tužkou „Adolf Hitler“ a vedle nápisu nakreslil hákový kříž, k čemuž přidal svůj podpis a adresu bydliště. V cele číslo tři napsal na rub domácího řádu nápis urážející prezidenta Masaryka a sice „to je hromský Masarek, chacharek zisarák, pěrunký lump“.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 1466/25, kart. 414.

Jindřich Ekhart nápisy našel při důkladné kontrole cel 23. května a potvrdil, že si Jan Halásek svůj trest odpykával v udané době a v obou celách, ve kterých objevil protistátní nápisy. Na základě tohoto svědectví byla provedena zkouška písma Jana Haláska. Jeho písmo se shodovalo s písmem na nápisích a v důsledku toho se Halásek k činu doznal a řekl, že neví, co ho vedlo k napsání těchto hanlivých výroků. Halásek neměl v době činu práci a četníci pojali důvodné podezření z jeho možného útěku do Německa a proto jej 3. června 1933 zatkli.

Halásek byl obžalován 12. června 1933 za to, že veřejně pobuřoval proti samostatnosti a ústavní jednotnosti státu a že veřejně hrubě urazil prezidenta republiky na cti a uvedl jej ve veřejný posměch, čímž spáchal přečiny podle §§ 14 č. 1 a 11 č. 2 zákona 50/1923. Rozsudkem ze dne 3. července byl Jan Halásek odsouzen k trestu tuhého vězení v trvání šesti měsíců zostřeného jedním postem co 14 dnů.³⁶

Případ Reinholda Bláhy v Petřkovicích

Reinhold Bláha se narodil 26. ledna 1905 ve Slezské Ostravě. V době spáchání činu v roce 1938 mu bylo 33 let, pracoval jako obchodní zástupce, bydlel v Muglinově, byl ženatý, hlásil se k německé národnosti, živil svou ženu, nevlastnil žádný majetek a dříve nebyl trestán.

Byl podezřelý z toho, že dne 10. června 1938 v Petřkovicích zesměšňoval T. G. Masaryka a jeho ženu, protože o nich říkal, že byli staří a nic nedělali, jen pili slivovici, hovořil přitom německy. Když se ho svědkyně Emilie Barvenčíková zeptala, proč nemluví česky, odpověděl, že je členem Sudetoněmecké strany, a proto bude mluvit jen německy a dále řekl: „*Stejně za necelé dva roky bude zde pánem Hitler a pak budete rádi, že budete mluvit německy.*“³⁷ Následně nadával na strážníky, jelikož oni mu nic udělat nemohou stejně jako ten „slováček Hodža“ (myšleno premiér země Milan Hodža). Po těchto výrocích Bláha odjel. Případ Reinholda Bláhy se však nedořešil, Bláha nebyl ani obžalován a po připojení Hlučínska k Německu bylo trestní stíhání zastaveno.³⁸

Závěr

Zákon na ochranu republiky byl asi nejdůležitější normou v trestním právu přijatou za dob existence první Československé republiky. Vzhledem k nebezpečí nástupu revizionistických tendencí, komunismu a fašismu, cítili nejvyšší političtí představitelé nutnost státního zřízení i jeho čelné představitelů důsledně ochránit. Proto schválili zákon na ochranu republiky, který vešel v platnost 19. března 1923 a platil až do roku 1948. Pro studii se staly nejdůležitější paragrafy 11 a 14, které jsem zvolila jako klíčové, protože nejčastěji se trestné činy soudily na Hlučínsku podle těchto paragrafů.

36 ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 678/33, kart. 441.

37 ZA v Opavě, KSO, sign. Tk 939/38, kart. 502.

38 Tamtéž.

Typologicky zcela převažujícím skutkem byl verbální útok na Československou republiku nebo československý národ podle § 14. Celkem jsem v archivním materiálu dohledala 50 případů, ve kterých obžaloba směřovala k uvedenému paragrafu. Paragraf 11, který stíhal urážku prezidenta, se ve zkoumaném vzorku objevil celkem 15krát, nicméně pouze ve dvou případech se soudilo pouze podle § 11. Ve zbývajících případech došlo ke kumulaci několika paragrafů (např. typická kombinace §§ 11 a 14, ke které došlo osmkrát). Ve všech případech se jednalo o verbální útok na prezidenta Masaryka. Zajímavé tedy je, že se cílem urážek ve sledovaném období nikdy nestal prezident Edvard Beneš, který Masaryka nahradil v roce 1935. Z toho je zjevné, že s existencí československé republiky byl na Hlučínsku primárně spojován právě prezident–zakladatel. Z popisu těchto činů je možné zjistit, že v tehdejší době bylo poměrně jednoduché dostat se do sporu se zákonem, protože již slovní kritika republiky se považovala za trestnou, natož pak urážka T. G. Masaryka, který se výrazně podílel na vzniku Československa.

Celkem bylo odsouzeno 40 pachatelů a 11 z nich se pokusilo odvolat nebo požádat o milost prezidenta. Čtyři pachatelé uspěli se svou žádostí o prezidentskou milost. Alespoň částečně úspěšné – např. došlo ke snížení trestu nebo bylo odsouzenému navráceno volební právo – bylo odvolání tří pachatelů a čtyři pachatelé se odvolali neúspěšně. V jednotkách případů podal odsouzený žádost o odložení výkonu trestu. Nejčastějším důvodem byla nutnost finančně zabezpečit rodinu např. prací v Německu nebo sezónní prací (zedníci, zemědělci). Soud většinou těmto žádostem vyhověl.

V drtivé většině případů se informátorem stal člověk, který byl českého smýšlení a byl loajální k republice. Oznamovatelé totiž většinou napomenuli pachatele, aby na republiku a prezidenta verbálně neútočil, jinak jej udají četníkům a dotyčný pachatel z toho bude mít problémy. Nedalo se příliš zjistit, jestli se v některých případech nejednalo o osobní neshody či mstu mezi oznamovatelem a pachatelem. Někdy se ovšem stávalo, že se během vyšetřování objevili noví svědci, kteří se však případ zdráhali ohlásit, protože měli strach z pachatele a možné osobní msty.

Bádání ukázalo, že Krajský soud v Opavě přistupoval k problematice ZNOR velmi důsledně a obžalované v drtivé většině případů odsoudil, i přes to, že někdy skutek potvrdil jen jediný svědek. Soud při rozsudcích neudělil žádný podmíněný trest. Jako polehčující okolnost bral soud přiznání pachatele nebo jeho trestní bezúhonnost. Naopak jako přitěžující okolnost soud přihlížel ke kumulaci několika trestných činů a ke dřívějším uloženým trestům pachatelů.

Soud mohl dle ZNOR za trestný čin hanobení republiky podle § 14 udělit trest ve výši osmi dnů až tří měsíců nebo pokutu ve výši 200 až 50 000 Kč. Celkem se ve výzkumu objevilo 24 činů, které byly souzeny pouze podle § 14 a celkem 14 pachatelů z tohoto počtu bylo odsouzeno. Rozmezí trestů bylo velice pestré – 2 měsíce vězení dostali tři pachatelé, dva pachatelé si museli odpykat osm dnů, 14 dnů, tři týdny a jeden měsíc vězení. V jednom případě soud odsoudil obžalovaného na pouhé tři dny vězení, což bylo pod hranicí nejnižší sazby. Jeden pachatel odešel od soudu s pokutou 1000 Kč a jeden s osmi dny vězení a pokutou 800 Kč. Soud tedy někdy stanovil tresty na spodní hranici a jindy

spíše na horní hranici trestní sazby. Záleželo na polehčujících a přitěžujících okolnostech, na trestní minulosti obžalovaného nebo na tom, jakým způsobem a před kolika lidmi čin provedl.

Za urážku prezidenta podle § 11 se vyměřovaly tresty vězení v trvání od osmi dnů do šesti měsíců nebo taktéž peněžitý trest ve výši 200 až 50 000 Kč. Pouze dva případy se soudily pouze podle § 11 a jeden pachatel odešel s trestem pěti týdnů vězení a druhý s pokutou 500 Kč.

Typickou kombinací se staly trestné činy podle §§ 11 a 14, těch bylo celkem osm. V uvedených kauzách soud postupoval přísněji, protože nejnižší trest pěti týdnů soud vynesl pouze jednou. Kateřina Hahnová byla za své činy umístěna do ústavu pro duševně choré. V dalších případech si odsouzení odnesli trest ve výši dvou měsíců (dva případy), pěti měsíců (také dva případy), šesti měsíců (jeden odsouzený) a 10 měsíců (jedna odsouzená). Z toho vyplývá, že při kumulaci dvou paragrafů soud rozhodoval přísněji. Když si uvědomíme, jaká politická a národnostní situace panovala ve sledovaném období na Hlučínsku, tak možná pochopíme snahu politických představitelů chránit republiku, zvláště v tak problematické oblasti, jakou Hlučínsko v první republice nepochybně bylo.

Závěry výzkumu však mají toliko dílčí charakter a nelze je absolutizovat. Předně ne všechny činy, naplňující skutkovou podstatu paragrafů 11 a 14 ZnOR byly zjištěny a soudně stíhány. Jindy docházelo k překvalifikování deliktu, jenž byl předán nižším soudním instancím. V neposlední řadě lze předpokládat, že někteří obyvatelé Hlučínska byli stíháni také jinými krajskými soudy v širším prostoru Slezska a severní Moravy. Přesto sonda do agendy opavského tribunálu poskytuje vhled do dobových nálad na Hlučínsku a také do přístupu bezpečnostních a justičních orgánů k tomuto specifickému regionu.

Cases of Dafamation of Republic and President in Hlučín Region 1923–1938 in Agenda of Regional Court in Opava

(Summary)

The Law on the Protection of the Republic was adopted in Czechoslovakia in 1923 with the aim of combating anti-state tendencies, in particular the irredentist efforts of ethnic minorities, communist agitation, etc. The research focuses on the application of the law in the Hlučín region, which was part of Prussia from 1742 to 1920, when it was annexed to Czechoslovakia. Economic difficulties and ethnic frictions led to a number of situations that resulted in criminal prosecution.

The most common offenses were insulting the President and defaming the Republic. During the period under review, the Regional Court in Opava punished a total of 55 people for these offenses. The penalties mostly ranged from days to months of imprisonment, often combined with a fine. One of the convicted persons was found to be mentally ill and was placed in an institution. The social profile of those prosecuted corresponds to the composition of the population of the Hlučín region as a predominantly agricultural region, with a clear predominance of literate manual workers of the Roman Catholic faith.

Použité zdroje:

Archivní mprameny:

Zemský archiv v Opavě
Krajský soud Opava 1850–1949

Tištěné prameny:

Antonín GLOS, *Za starých i nových zápisů soudních a jiné črty kriminalistické*, Opava 1937.
Josef LEPSŠÍK, *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*, Praha 1923.
Albert MILOTA, *Zákon na ochranu republiky*, Kroměříž 1930.
August MIŘIČKA, *Poznámky k zákonu na ochranu republiky*, Právník 62, 1923, s. 161–169.
Ferdinand PEROUTKA, *Budování státu III–IV (1920–1922)*, Praha 2003.

Literatura:

Jindřich DEJMEK, *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*, Praha 2011.
Dan GAWRECKI a kol., *Dějiny Českého Slezska 1740–2000*, Opava 2003.
Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918–1938)*, Praha 2000.
Jan KAZDA, *Právní ochrana proti kontrarevoluci za první československé republiky*, in: Dny práva 2012: Část III. Revoluce a právo, Brno 2013, s. 614–615.
Pavel KLADIWA, *Smyšlením Němci, statisticky Češi. Národnostní klasifikace na meziválečném Hlučínsku*, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické 64, 2015, č. 1, s. 21–34.
Pavel KLADIWA – Metoděj CHRÁSTECKÝ (edd.), *Hlučín 1256–2006: 750 let města*, Hlučín 2006.
Antonín KLIMEK, *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIII. 1918–1929*, Praha 2000.
Ivana KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku očima pořádkového aparátu v období mezi volbami 1935 a Mnichovskou dohodou*, Slezský sborník 116, 2018, č. 1, s. 57–81.
Ivana KOLÁŘOVÁ – Ondřej KOLÁŘ, *Bouřlivé trojmezí: Slezsko 1918–1923*, Praha 2022, s. 151–170.
Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003.
Jiří NEMINÁŘ (ed.), *Kdo jsou lidé na Hlučínsku?* Hlučín 2017.
Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2012.
Michal PEHR, *Zákon na ochranu republiky a doprovodné zákony v meziválečné éře*, Časopis Národního muzea 18, 2015, č. 3–4, s. 35–37.
Vilém PLAČEK, *Prajzáci, aneb K osudům Hlučínska 1742–1960*, Háj ve Slezsku 2000.
V. PLAČEK, *Prajzáci II, aneb, Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*, Háj ve Slezsku 2007, s. 138–139.
Ladislav SOUKUP, *Zákon na ochranu republiky a svoboda tisku v ČSR*, Právněhistorické studie 26, 1984, č. 3–4, s. 129–140.
Adam STRAŠÁK, *Urážka císaře a prezidenta. Kontinuita a diskontinuita kulturních stereotypů*, Praha 2019.
Jiří ŠOUŠA, *Vybrané otázky československých amnestií trestněprávních deliktů ve 20. a 30. letech 20. století ve vztahu k národnostním menšinám*, Právněhistorické studie 48, 2018, č. 1, s. 79–96.
Ladislav VOJÁČEK, *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*, Praha 2006.

Mgr. Aneta Kociánová
Absolventka Ostravské univerzity
anet.kocianova15@seznam.cz